

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต
ในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน
THE BUDDHISM PROPAGATION MODEL OF DHAMMADUTA MONKS
IN THE HONG KONG SPECIAL ADMINISTRATIVE REGION
OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

พระศรีสิทธิวิเทศ (ธวัชชัย รสเลิศ)¹ และ พระมหามิตร ฐิตปณโญ²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2}

Phra Srisittivites (Thawatchai Roslers)¹ and Phrae Mahamit Thitpanyo²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand^{1,2}

Corresponding Author, E-mail: phrasri8838@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล 2) ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน และ 3) เสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ และลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล : องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงใช้วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการเสด็จจาริกไปแสดงธรรมด้วยพระองค์เองตามกาลเทศะของบุคคลที่จะทรงไปโปรดด้วยลีลาและพุทธวิธีการสอน เช่น การสนทนาหรือแบบสากัจฉา

* ได้รับบทความ: 16 กุมภาพันธ์ 2564; แก้ไขบทความ: 7 มิถุนายน 2564; ตอรับตีพิมพ์: 21 มิถุนายน 2564

Received: February 16, 2021; Revised: June 7, 2021; Accepted: June 21, 2021

การบรรยาย การตอบปัญหา และการวางกฎข้อบังคับ จนทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายไปทั่วประเทศอินเดีย ต่อมาในสมัยหลังพุทธกาลพระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งพระสมณทูต 9 สาย ออกเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังนานาประเทศจนพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมั่นคงในประเทศศรีลังกา ไทย ลาว พม่า จีนและขยายไปทั่วทุกมุมโลกตามลำดับ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน : พระธรรมทูตเริ่มเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงราวปี พ.ศ.3532 สามารถสร้างวัดไทยแห่งแรกขึ้นในฮ่องกงและขยายสร้างวัดขึ้นอีกหลายวัดจนถึงปัจจุบัน โดยมีลักษณะที่ศึกษา 2 ประเด็น คือ 1) สภาพปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในฮ่องกงนั้นแบ่งออกได้เป็น 6 ด้าน คือ ด้านการสื่อสาร ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านความเชื่อ ด้านบริหารจัดการ ด้านสถานที่ และด้านบุคลากร 2) สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในฮ่องกง แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านการใช้สื่อ ด้านกิจกรรมการเผยแผ่ ด้านสังคมสงเคราะห์ ด้านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และด้านปฏิบัติของพระธรรมทูต รูปแบบการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในฮ่องกง : แบ่งออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการศึกษา ควรจัดโครงการอบรมภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น 2) ด้านสังคมสงเคราะห์ ควรตั้งศูนย์ช่วยเหลือคนไทยในต่างแดน 3) ด้านแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ควรจัดกิจกรรมวัฒนธรรมนานาชาติ 4) ด้านการสร้างภาคีเครือข่าย มีการลงนามความร่วมมือกับวัด ราชการและองค์กรต่างๆ 5) ด้านการใช้สื่อเผยแผ่เชิงรุก มีโครงการธรรมสัญจร จิตอาสาเผยแผ่ และใช้สื่อออนไลน์ 6) ด้านบุคลากร พระธรรมทูตมีภูมิรัฐภูมิธรรม และมีธรรมทูตคฤหัสถ์ จิตอาสา

คำสำคัญ: พระธรรมทูต; การเผยแผ่; ฮ่องกง

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the propagation of Buddhism in the lifetime of the Buddha; 2) to study the propagation of Dhammaduta monks in the Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China, and 3) to propose a model of Buddhist propagation of Dhammaduta monks in the Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China. This study was carried out by means of the qualitative research methodology. The researcher has studied primary and secondary documents and conducted the fieldwork to collect the data by interviewing the participants. Then the obtained data were analyzed and the findings were presented by the descriptive approach.

The research results were as follows:

The propagation of Buddhism in the lifetime of the Buddha: Lord Buddha has used the method of spreading Buddhism by traveling to preach the persons by himself according to occasions with different styles and principles of teaching, causing Buddhism to spread throughout India. Later, in the post-Buddha era, King Ashoka sent 9 Buddhist ambassadors to travel to spread Buddhism to many countries until Buddhism prospered in Sri Lanka, Thailand, Laos, Burma, China and expanding to all corners of the world respectively.

The propagation of Dhammaduta monks in the Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China: The Dhammaduta monks began to spread Buddhism in the Hong Kong around 1989. They were able to build the first Thai temple in Hong Kong and then built many more temples to date. There are two aspects of the study: 1) the problem of Buddhist propagation in Hong Kong which can be divided into 6 aspects: communication, culture and tradition, belief, management, places and personnel; 2) the propagation conditions of Buddhism in Hong Kong are divided into 5 areas: media use, propagation activities, social work, Buddhist rituals and modes of practices of the Dhammaduta monks.

The model of Buddhist propagation of Dhammaduta monks in the Hong Kong is divided into 6 areas: 1) Education: local language and cultural training programs should be organized; 2) Social work: a center to help Thai people abroad should be set up; 3) Cultural exchange: international cultural activities should be organized; 4) Network building: there is MOU signed with the temples, government and organizations; 5) Proactive use of communication media: there is a project of volunteerism and using online media; 6) Personnel: the Dhammaduta monks should have knowledge and volunteerism.

Keywords: Dhammaduta Monks; Propagation; Hong Kong

บทนำ

การที่พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองตั้งมั่นตลอดระยะเวลายาวนานกว่า 2,600 กว่าปีนั้น อาจเกิดได้จากหลายเหตุปัจจัย โดยเฉพาะเหตุปัจจัยที่สำคัญคือ อัตลักษณ์ของพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ลักษณะเฉพาะของศาสนาพุทธ ที่มีหลักการสำคัญมุ่งสอนให้ทุกคนละเว้นการกระทำความชั่วทั้งปวง ให้กระทำแต่ความดี และให้ชำระจิตใจของตนให้ผ่องใส โดยการปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อนำพาชีวิตของตนไปสู่เป้าหมายหรืออุดมการณ์สูงสุดคือ การเข้าถึงพระนิพพานอันเป็นบรมสุขสำหรับมวลมนุษยชาติ

สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่พระพุทธศาสนายังคงดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบันนี้ ก็เพราะมีการเผยแผ่สืบทอดในหมู่พุทธบริษัททั้งสี่กลุ่ม อันได้แก่ ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิการ่วมกันเผยแผ่หลักธรรมคำสอนจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ผู้ที่ยังไม่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา รวมไปถึงการรักษาศรัทธาของผู้ที่มีความศรัทธาอยู่แล้วให้มีความมั่นคงหนักแน่นยิ่งขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นภารกิจที่สำคัญของพระสงฆ์ที่เป็นหนึ่งในพุทธบริษัทที่ต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำของพุทธศาสนิกชนในการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงสืบไป (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553)

พระพุทธศาสนานั้นได้เข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทยนั้นเป็นเวลานานและได้สืบทอดมาจนถึงยุคปัจจุบัน ซึ่งเกิดจากการได้รับอุปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ตลอดทั้งภาครัฐซึ่งปัจจุบันนั้นได้มีกฎหมายที่ใช้ในการคุ้มครองพระพุทธศาสนาว่า รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญาและต้องมีมาตรการและกลไกในการป้องกันมิให้มีการบ่อนทำลายพระพุทธศาสนาไม่ว่าในรูปแบบใดและพึงส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการดำเนินมาตรการหรือตามระบบกลไก (ราชกิจจานุเบกษา, 2560 : 17)

นอกจากนั้นในทางกฎหมายไทยยังให้สิทธิแก่บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาและย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติ หรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน แต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐและไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (ราชกิจจานุเบกษา, 560 (ม) 31 : 9)

ปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย ได้ดำเนินการแบ่งภารกิจออกเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายในประเทศและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศซึ่งมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องคือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 และได้รับการแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2535 เรียกว่า “ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พุทธศักราช 2550” ใช้เป็นกรอบในการดำเนินการ โดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานที่ถูกแยกออกจาก กรมการศาสนาในปีพุทธศักราช 2545 เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมม, 2555)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศนั้น กรมการศาสนาได้ขออนุมัติคณะรัฐมนตรีจัดตั้งโครงการฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ เพื่อปฏิบัติศาสนกิจในวัดที่จัดตั้งในต่างประเทศซึ่งคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติในหลักการให้กรมการศาสนา จัดตั้งสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ ภายใต้ความร่วมมือของฝ่ายสงฆ์ทั้งสองนิกาย (สำนักงานฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ (ธรรมยุต), 2550) โดยมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อเลือกเฟ้นและฝึกอบรมพระสงฆ์ไทยให้สามารถประกาศพระพุทธศาสนาในต่างประเทศ เพื่อเผยแผ่ เกียรติคุณของชาติไทย เพื่อส่งเสริมทางด้าน จิตใจแก่คนไทยในต่างประเทศ และเพื่อให้เกิดศาสนสัมพันธ์อันดีระหว่างพุทธศาสนิกชนกับ องค์การศาสนาอื่น

เขตปกครองพิเศษฮ่องกง ตั้งอยู่ที่ฝั่งทะเลภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศจีน ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของปากแม่น้ำจูเจียง และติดกับเมืองเซินเจิ้น ของมณฑลกว่างตุง โดยมีพื้นที่ 1,092 ตารางกิโลเมตร ฮ่องกงเป็นเขตบริหารพิเศษขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลางของสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยรัฐบาลจีนได้ให้นโยบาย “หนึ่ง ประเทศสองระบบ” ในการปกครองฮ่องกง ตามกฎหมายพื้นฐานที่ใช้ในการปกครองและบริหารฮ่องกงที่สภาประชาชน จีนได้อนุมัติและประกาศใช้เป็นกฎหมาย เมื่อวันที่ 4 เมษายน 1990 โดยให้สิทธิฮ่องกงในการปกครองตนเองอย่างอิสระ สามารถดำเนินนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ การค้า การเงิน การพาณิชย์ ฯลฯ ได้ตามระบบเสรี ฮ่องกงมีประชากร 7.347 ล้านคน

เสรีภาพทางศาสนาเป็นหนึ่งในสิทธิพื้นฐานที่ชาวฮ่องกงได้รับ ตามกฎหมายการศึกษาขั้นพื้นฐาน และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง มีประเพณีปฏิบัติของศาสนาต่างๆ ในฮ่องกง ได้แก่ พุทธ เต๋า ขงจื้อคริสต์ อิสลาม ฮินดู ซิกข์ และศาสนาฮินดู ซึ่งประเพณีทั้งหมดเหล่านี้มีผู้เข้าร่วมจำนวนมากนอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอนทางศาสนา หลายศาสนาที่เป็นแกนหลักได้จัดตั้งโรงเรียนและจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยและสวัสดิการต่างๆ วัคคอบริการอีกด้วยประชากรส่วนใหญ่ในฮ่องกงร้อยละ 90 นับถือศาสนาพุทธแบบมหายาน และเทพเจ้าในลัทธิเต๋า โดยยึดถือหลักขงจื้อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ทั่วฮ่องกงมีวัดวาอารามของศาสนาพุทธและลัทธิเต๋ากว่า 600 แห่ง วัดเหล่านั้นนอกจากจะเป็นสถานที่สำหรับกราบไหว้บูชาแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นเสมือนศูนย์กลางของชุมชนอีกด้วยสำหรับชาวฮ่องกงอีกร้อยละ 10 ที่เหลือมีทั้งชาวคริสต์ ชาวมุสลิม ชาวซิกข์ ชาวยิว และแขกฮินดู

พระพุทธศาสนาเถรวาทของไทยได้เข้าสู่เขตบริหารพิเศษฮ่องกงประมาณปี พ.ศ.2532 โดยกลุ่มชาวพุทธไทยในฮ่องกง ได้รวมตัวกันนิมนต์พระสงฆ์ไทยเข้าไปแสดงธรรมและนำปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จนมีการสร้างวัดไทยแห่งแรกขึ้นที่เขตไทยหว่า เป็นวัดไทยฝ่ายธรรมยุตินิกาย ชื่อว่าวัดเมฆธรรมวนาราม ต่อมาได้มีกลุ่มคนไทยได้กราบอาราธนาพระเถรจารย์สายหลวงปู่ศรี มหาวิโร และหลวงปู่อินทร์ กตปุญญ์

วัดป่ากง จังหวัดร้อยเอ็ด เข้ามาแสดงธรรมและนำปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จนมีศิษยานุศิษย์ชาวไทย และชาวฮ่องกงศรัทธาเลื่อมใสเป็นจำนวนมาก สามารถสร้างวัดไทยแห่งที่ 2 ขึ้นที่เมืองหยุนหลง ชื่อวัด พุทธธรรมารามฮ่องกง หลังจากนั้น (บทสัมภาษณ์ คุณบังอร ธรรมสอน ประธานสมาคมรวมไทยในฮ่องกง, 20 กรกฎาคม 2562) พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทของไทยได้เจริญรุ่งเรืองในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงตามลำดับจนมีการสร้างวัดไทยขึ้นทั่วอีกหลายวัด เช่น วัดฮ่องกงธรรมาราม วัดพระธรรมกายฮ่องกง วัดภวนาเกาลูน วัดพุทธวิปัสสนาธรรม และวัดพุทธารามฮ่องกง เป็นต้น

ปัจจุบันมีวัดไทยเถรวาทในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงจำนวน 9 วัด 1 ที่พัทสงฆ์ 1 สำนักแม่ชี แบ่งเป็นฝ่ายธรรมยุติกนิกาย 3 วัด 1 ที่พัทสงฆ์ ฝ่ายมหานิกาย 6 วัด 1 สำนักแม่ชี มีพระธรรมทูตปฏิบัติศาสนกิจในฮ่องกง แบ่งเป็นฝ่ายธรรมยุติกนิกาย 15 รูป ฝ่ายมหานิกาย 35 รูป แม่ชี 1 คน รวม 50 รูป/คน ปกครองโดยองค์กรสงฆ์ ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย เรียกว่า คณะสงฆ์ธรรมยุตในเอเชียตะวันออก และฝ่ายมหานิกาย ปกครองโดยสมัชชาสงฆ์ไทยในเขตบริหารพิเศษฮ่องกง

สภาพปัญหาโดยทั่วไปของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเขตบริหารพิเศษฮ่องกง แต่ละวัดมีการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปตามความรู้ความสามารถของประธานสงฆ์ในวัดนั้น ๆ เป็นหลัก ไม่มีรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ชัดเจน ต่างฝ่ายต่างทำ ขาดการติดต่อประสานความร่วมมือระหว่างกัน ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อีกทั้งพระธรรมทูตที่ปฏิบัติศาสนกิจยังขาดความรู้ความสามารถด้านภาษาอังกฤษ จีนกลาง จีนกวางตุ้งซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเผยแผ่จึงดูเหมือนจะมุ่งเน้นไปที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยในฮ่องกง ไม่มุ่งไปที่คนในท้องถิ่นเท่าที่ควร ที่เป็นเช่นนี้ก็คงเป็นเพราะนโยบายหรือพระธรรมทูตที่ยังขาดความชำนาญในภาษาถิ่น ขณะเดียวกัน พุทธศาสนิกชนชาวไทยในฮ่องกงต้องดิ้นรนขวนขวายในการประกอบอาชีพในภาวะเศรษฐกิจที่บีบคั้นของฮ่องกง ทำให้ไม่มีเวลาที่จะเข้าวัดปฏิบัติธรรมเท่าที่ควร นอกจากนี้สื่อวัสดุอุปกรณ์ที่จะเผยแผ่หลักธรรมคำสอนให้เข้าถึงประชาชนชาวฮ่องกงและชาวจีนยังมีไม่เพียงพอ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมองเห็นปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นในเขตบริหารพิเศษฮ่องกง ที่มีรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตบริหารพิเศษฮ่องกง สาธารณรัฐประชาชนจีนยังไม่ชัดเจนและเหมาะสม ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงแล้วนำเสนอต่อสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล
2. เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน

3. เพื่อเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตปกครองพิเศษฮ่องกง สาธารณรัฐประชาชนจีน การวิจัยเกี่ยวกับการสัมภาษณ์อันเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพได้มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตปกครองพิเศษฮ่องกง สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นการวิจัยในเชิงเอกสาร (Documenty Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยและกำหนดการศึกษาเป็นเชิงคุณภาพ และจัดสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ และใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) ในการเก็บข้อมูล นำข้อมูลจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์มาวิเคราะห์เรียบเรียงข้อมูลเชิงพรรณนา

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในเขตบริหารพิเศษฮ่องกง สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยแบ่งประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1) ผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายสงฆ์	จำนวน	3 รูป
2) เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักไทยในเขตบริหารพิเศษฮ่องกง	จำนวน	11 รูป
3) พระธรรมทูตที่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตบริหารพิเศษฮ่องกง	จำนวน	4 คน
4) ผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายฆราวาส	จำนวน	3 คน
5) พุทธศาสนิกชนในเขตบริหารพิเศษฮ่องกง	จำนวน	10 คน
รวมทั้งสิ้น		31 รูป/คน

3. ขอบเขตพื้นที่ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการทำวิจัย 11 แห่ง ได้แก่

1. วัดพุทธารามฮ่องกง 2. วัดพระธรรมกายฮ่องกง 3. วัดภาวนาเถาหลุน 4. วัดพระพุทธศรีเทพฮ่องกง 5. วัดพุทธวิปัสสนาธรรม 6. วัดสวนนิพพานาราม 7. วัดเมฆธรรมวนาราม 8. วัดฮ่องกงธัมมาราม

9. วัดพุทธธรรมวนาราม 10. ที่พักสงฆ์ศรีสันติ 11. สำนักปฏิบัติธรรมแม่ชีทองสุข

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) โดยรวบรวมจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2530 และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตบริหารพิเศษฮ่องกง

2) รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยรวบรวมจากเอกสาร หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องและบทความต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น หนังสือ งานวิจัย บทความ และวิทยานิพนธ์ รวมทั้งเอกสารจากสื่ออินเทอร์เน็ตโดยศึกษาข้อมูลจากตำราวิชาการที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการเผยแผ่ของพระธรรมทูตทั้งในประเทศและต่างประเทศ

3) รวบรวมข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ (Interview) ของกลุ่มตัวอย่างในเขตปกครองพิเศษทั้ง 6 แห่งแบบสังเกต (Observation) การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้แบบสังเกต โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation)

4) รวบรวมข้อมูลจากการ สอดแนมกลุ่ม (Focus group) ที่ผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำและผู้เข้าร่วมสนทนา

5) รวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการเก็บแบบสัมภาษณ์ไปสังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูล

6) รวบรวมเรียบเรียงข้อมูลทั้งที่ได้จากภาคทฤษฎีและภาคสนามมาจัดหมวดหมู่

7) การวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการการศึกษาค้นคว้าตำราจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลภาคสนามโดยใช้การวิเคราะห์และการสังเกตการณ์จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่สัมภาษณ์ทั้ง 6 สถานที่ที่นำมาวิเคราะห์แล้วนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนา (interpretations) เพื่อเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตปกครองพิเศษฮ่องกง สาธารณรัฐประชาชนจีน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการรวบรวมที่มีอยู่อย่างเป็นระบบ สะดวก และง่ายต่อการค้นหาข้อมูล ในการจัดทำแฟ้มเพื่อประโยชน์ต่อการค้นหาข้อมูล ประกอบด้วยแฟ้มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสนทนากลุ่มย่อยหรือสนทนากลุ่มย่อยประกอบด้วยข้อมูล 2 ส่วน คือ

1) ข้อมูลที่เป็นแบบบันทึกการสัมภาษณ์และแบบบันทึกการสนทนากลุ่มประกอบด้วย ชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วันที่ ช่วงเวลา สถานที่สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ครั้งที่ ชื่อผู้สัมภาษณ์ บทสัมภาษณ์

2) ข้อมูลที่เป็นแบบวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก/การสนทนากลุ่ม หรือสนทนากลุ่มย่อย

ซึ่งประกอบด้วยชื่อผู้ให้ข้อมูล ชื่อผู้สัมภาษณ์ เนื้อหาการสัมภาษณ์ เหตุการณ์/สถานการณ์ และการตีความเบื้องต้นแล้วจึงทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

6. การนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลในลักษณะพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่าย และการพรรณนาประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี หลักการ ความเป็นมา เพื่อให้เห็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตปกครองพิเศษฮ่องกง สาธารณรัฐประชาชนจีนแล้วจะเป็นการนำเสนองานวิชาการที่มีประโยชน์ต่อสาธารณชนต่อไป

ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล 2) เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน และ 3) เพื่อเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งได้ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางพระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนมีการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา ผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล : องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงใช้วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการเสด็จจาริกไปแสดงธรรมด้วยพระองค์เองตามกาละเทศะของบุคคลที่จะทรงไปโปรดด้วยลีลาและพุทธวิธีการสอน เช่น การสนทนาหรือสากัจฉา การบรรยาย การตอบปัญหา และการวางกฎข้อบังคับจนทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายไปทั่วประเทศอินเดีย ต่อมาในสมัยหลังพุทธกาลพระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งพระสมณทูต ๙ สาย ออกเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังนานาประเทศจนพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมั่นคงในประเทศศรีลังกา ไทย ลาว พม่า จีน และขยายไปทั่วทุกมุมโลกตามลำดับ

2. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน : พระธรรมทูตเริ่มเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงราวปี พ.ศ.2532 โดยพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่อาศัยในฮ่องกงได้อาราธนาพระสงฆ์ไปแสดงธรรมและนำปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจนสามารถรวบรวมกลุ่มคนไทยสร้างวัดไทยแห่งแรกขึ้นในเขตไทยหว่า ชื่อว่า วัดเมฆธรรมวราราม ต่อมาได้มีพุทธศาสนิกชนชาวไทยกลุ่มต่างๆ ได้อาราธนาพระสงฆ์ที่ตนเคารพนับถือมาแสดงธรรมและนำปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจนสามารถขยายสร้างวัดขึ้นอีกหลายวัดจนถึงปัจจุบัน โดยมีลักษณะที่ศึกษา 2 ประเด็น ดังนี้

1) สภาพปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเขตปกครองพิเศษฮ่องกง พบว่า แบ่งออกได้เป็น 6 ด้าน คือ

1.1 ด้านการสื่อสาร พระธรรมทูตส่วนมากยังไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษและภาษาจีนได้ ต้องใช้ล่ามในการติดต่อสื่อสาร ทำให้เป็นอุปสรรคในการเผยแผ่ให้คนในท้องถิ่นได้เข้าใจ นอกจากนี้สื่อวัสดุอุปกรณ์ในการเผยแผ่ยังมีไม่เพียงพอและยังขาดอาสาสมัครมาทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารกับชาวฮ่องกงและคนไทยในฮ่องกง

1.2 ด้านวัฒนธรรมประเพณี คนฮ่องกงมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย ได้รับอิทธิพลจากโลกตะวันตกที่เน้นวัตถุนิยมและมีระบบเศรษฐกิจตามแนววิทยาศาสตร์ มีวิถีชีวิตที่เร่งรีบ ดิ้นรน แข่งขัน กอบโกยผลประโยชน์เพื่อเอาตัวรอด ทำให้ไม่ค่อยมีเวลาที่จะมาสนใจเรื่องศาสนา พ่อแม่ไม่ค่อยมีเวลาดูแลอบรมสั่งสอนบุตรหลาน นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาหายาน เน้นการไหว้เจ้า ถือศีลกินเจ ปล่อยปลา และบูชาเทพเจ้าต่าง ๆ

1.3 ด้านความเชื่อ สามารถแบ่งความเชื่อของคนฮ่องกงได้ 3 ลักษณะ คือ กลุ่มวัตถุนิยม ได้แก่คนรุ่นใหม่ จะเชื่อในเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ เครื่องรางของขลัง ไม่ค่อยสนใจหลักธรรมคำสอน กลุ่มธรรมนิยม ได้แก่คนวัยกลางคน จะชอบศึกษาหลักธรรม ปฏิบัติธรรมเพิ่มพูนปัญญา และกลุ่มอนุรักษนิยม ได้แก่กลุ่มคนรุ่นเก่าสูงอายุ ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาหายานและลัทธิเต๋า ขงจื้อ จะชอบไหว้เจ้า ถือศีลกินเจ ปล่อยปลา และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยกลุ่มคนทั้ง 3 ลักษณะนี้ยังขาดรูปแบบการเผยแผ่ที่เหมาะสม

1.4 ด้านบริหารจัดการ ฮ่องกงมีกฎหมายที่เข้มงวดกวดขันมาก ต้องอาศัยคนฮ่องกงเข้ามาช่วยในการเป็นตัวแทนของวัดติดต่อกับภาครัฐ ขาดความเป็นเอกภาพ มีปัญหาการบริหารจัดการตามแนวทางของคณะสงฆ์ ค่าครองชีพสูง ขาดงบประมาณสนับสนุนจากส่วนกลาง ต้องจ้างบริษัทบัญชีทนายความ จ้างที่ปรึกษาฝ่ายกฎหมาย มีค่าใช้จ่ายสูง บางครั้งเกิดปัญหาความไม่เข้าใจกันถูกเอารัดเอาเปรียบเป็นปัญหาความดีความ ต้องเสียค่าปรับเป็นจำนวนมาก

1.5 ด้านสถานที่ แต่ละวัดมีปัญหาแตกต่างกันไป เนื่องจากราคาที่ดินและค่าเช่าอาคารสูงมาก และต้องให้คนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดการซื้อขายและสัญญาเช่า เกิดปัญหาในระยะยาว สถานที่มีความคับแคบ ทำกิจกรรมต่าง ๆ มักมีปัญหากับข้างบ้าน ต้องอาศัยเช่าสถานที่จัดงานวัดซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูง บางวัดสถานที่อยู่ใกล้ญาติโยมไม่สะดวกในการเดินทาง

1.6 ด้านบุคลากร พระธรรมทูตต้องสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนการเดินทางมาปฏิบัติศาสนกิจ เนื่องจากมีวีซ่าระยะสั้น ทำให้ขาดความต่อเนื่อง ไม่เพียงพอต่อการะงาน บางรูปมาแล้วปฏิบัติไม่น่าเลื่อมใสมีปัญหากับญาติโยม ขาดจิตอาสาเข้ามาช่วยงานพระพุทธศาสนา ขณะที่ญาติโยมต้องทำงาน ไม่มีเวลาเข้ามาช่วยงานวัด

2) สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน พบว่า แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ

2.1 ด้านการใช้สื่อ พระธรรมทูตแต่ละวัดได้ใช้สื่อโซเชียลมาช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และประชาสัมพันธ์ศาสนกิจต่าง ๆ ของวัด มีการตั้งไลน์กลุ่มของวัด เปิดเฟสบุ๊คของวัด บางวัดมีหนังสือ สวดมนต์ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน บางวัดสามารถผลิตดีวีดีบทสวดมนต์และดีวีดีธรรมะเพื่ออำนวยความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชน

2.2 ด้านกิจกรรมการเผยแผ่ แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ด้านกิจวัตรประจำวัน ด้านกิจกรรมวันเสาร์-วันอาทิตย์ ด้านกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและด้านกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีไทย โดยกิจวัตรประจำวันจะคล้ายกับเมืองไทย มีการออกบิณฑบาต ทำวัดเช้า-เย็น และปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐาน กิจกรรมวันเสาร์-วันอาทิตย์จะมีพุทธศาสนิกชนเข้ามาทำบุญถวายทาน รักษาศีล สวดมนต์ เจริญกรรมฐาน กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจะมีการนำพุทธศาสนิกชนทำกิจกรรม วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา การทอดกฐิน เป็นต้น ส่วนกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีไทยนั้น แต่ละวัดจะจัดตามศักยภาพของตน และความพร้อม ของแต่ละพื้นที่ เช่น กิจกรรมบรรพชาสามเณรฤดูร้อน กิจกรรมวันชาติ กิจกรรมเฉลิมพระเกียรติและ กิจกรรมที่ทำร่วมกับชาวไทยในฮ่องกง เป็นต้น

2.3 ด้านสังคมสงเคราะห์ เป็นกิจกรรมที่จัดทำขึ้นตามศักยภาพของแต่ละวัด เช่น การสร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้เฒ่าผู้แก่ การแนะนำสั่งสอนแก้ปัญหาชีวิตให้แก่ญาติโยม การสอนภาษาไทยให้แก่ชาว ฮ่องกง การบริจาคช่วยเหลือผู้ยากไร้ การออกเยี่ยมและช่วยเหลือผู้เจ็บป่วยคนชรา การสนับสนุนทุนการ ศึกษาแก่นักเรียน และการพาชาวฮ่องกงมาแสวงบุญเมืองไทย การบริจาคช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์ การออกโรงทานตามงานบุญต่างๆ เป็นต้น

2.4 ด้านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา แต่ละวัดจะมีรูปแบบการจัดพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่แตกต่างกันออกไปตามแนวทางของครูบาอาจารย์ได้กำหนดไว้ สายวัดป่าจะเน้นความเรียบง่าย สมถะ เกื้อกูลต่อการเจริญวิปัสสนา สายธรรมกายจะเน้นความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด บริสุทธิ์ สายให้ กำลังใจ จะเน้นแจกวัดมุงคลและประกอบพิธีกรรมที่เข้มขลังศักดิ์สิทธิ์ ส่วนสายกิจกรรม จะผสมผสาน ตามบริบทพื้นที่และสถานการณ์ โดยเน้นการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาตามแนวจารีตประเพณี ไทย เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของประชาชน

2.5 ด้านบุคลากร เจ้าอาวาสและเจ้าสำนักส่วนมากจะปฏิบัติตามแนวของครูบาอาจารย์ เป็นศูนย์รวมใจของพุทธศาสนิกชน เครื่องครัดในพระธรรมวินัยเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาอุปสาทะ มีความรู้ความ สามารถในการบำรุงรักษาวัดและพัฒนาวัดให้เจริญรุ่งเรืองท่ามกลางเมืองฮ่องกงที่เป็นเมืองเศรษฐกิจสำคัญของจีน แม้พระธรรมทูตตามวัดต่าง ๆ จะมีน้อย ต้องสลับผลัดเปลี่ยนกันมา แต่ด้วยปฏิบัติและบารมี

ของครูบาอาจารย์ที่ได้วางแนวปฏิบัติไว้ ทำให้พุทธศาสนิกชนมีความเคารพศรัทธาเข้ามาปฏิบัติธรรมตลอดจนช่วยบริจาค บำรุงตามโอกาสต่าง ๆ ทำให้วัดมีการพัฒนาขึ้นตามลำดับจนถึงปัจจุบัน

3) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน พบว่า แบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ

3.1 ด้านการศึกษาอบรม ควรมีโครงการอบรมพัฒนาศักยภาพสำหรับพระธรรมทูต เกี่ยวกับกฎหมายและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญ การใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาจีนกลาง และภาษาจีนกวางตุ้ง ขณะเดียวกันวัดก็จัดหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาไทย ศาสนพิธี และอบรมวิปัสสนากรรมฐานสำหรับชาวฮ่องกง เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติสำหรับพระธรรมทูต

3.2 ด้านสังคมสงเคราะห์ เป็นรูปแบบที่พระธรรมทูตทำหน้าที่เป็นที่พึ่งของประชาชนทั้งทางกายและใจ ทางกายเป็นการสนับสนุนช่วยเหลือเครื่องอุปโภคบริโภค และยารักษาโรคแก่ผู้ที่เดือดร้อนตกทุกข์ได้ยาก ผู้ป่วยและคนชรา การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักเรียน การเปิดวัดให้เป็นศูนย์ช่วยเหลือประสานงานสำหรับคนไทยในต่างแดน ด้านจิตใจ เป็นการแนะนำให้คำปรึกษาในด้านต่าง ๆ แก่ผู้ที่มีความทุกข์ การสร้างขวัญกำลังใจและเป็นที่พึ่งทางใจแก่ประชาชน ตลอดถึงการเป็นเนื่อนาบุญในการนำพาญาติโยมไปแสวงบุญตามวัดต่างๆทั้งในฮ่องกงและประเทศไทย เพื่อให้ญาติโยมมีความรู้สึกที่ดีกับพระสงฆ์และพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดความศรัทธาที่แน่นแฟ้นมั่นคง เป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับคนทุกกลุ่ม

3.3 ด้านการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของไทย และเผยแผ่แก่ชาวฮ่องกงได้รับทราบและเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นด้านประเพณีไทย เช่น วันสงกรานต์ วันสำคัญทางศาสนา วันลอยกระทง เป็นต้น และด้านวัฒนธรรมไทย เช่น ดนตรีไทย รำไทย ภาษาไทย อาหารไทย มวยไทย เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวฮ่องกงชื่นชอบและมีความสนใจ ส่งผลให้ชาวฮ่องกงมีทัศนคติที่ดีต่อประเทศไทยและพระพุทธศาสนา ขณะเดียวกัน พระธรรมทูตต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ของชาวฮ่องกง ไม่ว่าจะเป็นประเพณีถือศีลกินเจ กิจกรรมปล่อยปลา การสวดมนต์ร่วมกับคณะสงฆ์มหายาน วัชรยาน และนิกายต่างๆ การส่งตัวแทนของวัดเข้าร่วมกิจกรรมวัฒนธรรมนานาชาติ และการประชุมวิชาการนานาชาติ ซึ่งเป็นกิจกรรมด้านศาสนาและวัฒนธรรมที่ทำให้มีการไปมาหาสู่กัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ทำบุญร่วมกัน ก่อให้เกิดความสามัคคี มีความเคารพรัก ศรัทธา และความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ส่งผลดีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยรวม

3.4 ด้านการสร้างภาคีเครือข่าย พระธรรมทูตแต่ละสำนักจะต้องบริหารจัดการภายในวัดให้พุทธศาสนิกชนมีความสมัครสมานสามัคคีและทำหน้าที่ของตนได้อย่างถูกต้อง ร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งโดยส่วนเฉพาะวัดของตนและโดยส่วนรวม การลงนามความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน การจัดตั้งองค์กรสมัชชาสงฆ์ไทยในฮ่องกง การจัดให้มีสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางในการประสานงานหรือทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน โดยองค์กรสมัชชาสงฆ์จะทำหน้าที่เป็นผู้แทนคณะสงฆ์ในการ

สานสัมพันธ์กับองค์กรภาครัฐ ผู้นำศาสนา และองค์กรสมาคมต่าง ๆ ในฮ่องกง ตลอดจนเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของคณะสงฆ์ การจัดงานเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ร่วมกัน ทำงานเป็นทีมร่วมด้วยช่วยกัน ก่อให้เกิดพลังที่ยิ่งใหญ่ในการสร้างความมั่นคงยั่งยืนแก่วัดและพระศาสนา

3.5 ด้านการใช้สื่อเผยแพร่เชิงรุก พระธรรมทูตต้องรู้จักประยุกต์ใช้โซเชียลมีเดียและเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีส่วนช่วยในการติดต่อสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เช่น การแสดงธรรมออนไลน์ผ่าน Facebook การสร้างกลุ่ม Line ในการประชาสัมพันธ์ การนำทำวัตรเช้า-เย็นออนไลน์ การประชุมออนไลน์ การเรียนการสอนออนไลน์ และการเผยแผ่ธรรมะทางสถานีวิทยุ ในต่างแดน การจัดพิมพ์หนังสือธรรมะและหนังสือสวดมนต์สามภาษา เป็นต้น นอกจากนี้ ควรจัดโครงการธรรมสัญจรตามสถานที่ต่างๆที่ญาติโยมไม่สะดวกในการเดินทางมาวัด และโครงการอบรมคฤหัสถ์จิตอาสาเข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวแทนคณะสงฆ์หรือเป็นผู้ช่วยในการประชาสัมพันธ์และติดต่อประสานงานของวัด

3.6 ด้านบุคลากร พระธรรมทูตต้องเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาเดิมในแผ่นดินพระธรรมวินัยถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ มีความรู้ความสามารถ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความขยัน อดทน เสียสละ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักการ วิธีการ และอุดมการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ควรผ่านการฝึกอบรมจากโครงการฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นอกจากนี้ ควรจัดโครงการสนับสนุนส่งเสริมพระธรรมทูตให้ได้เข้ารับการศึกษานในโรงเรียนสอนภาษาหรือมหาวิทยาลัยของฮ่องกงเพื่อเพิ่มศักยภาพแก่พระธรรมทูตและสามารถใช้ชานักศึกษาในการปฏิบัติศาสนกิจในฮ่องกงได้อย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน ควรจัดให้มีโครงการฝึกอบรมธรรมทูตคฤหัสถ์จิตอาสาเข้ามาช่วยงานด้านต่างๆ ของวัด ทำให้วัดมีเครือข่ายเพิ่มมากขึ้น มีบุคลากรเพิ่มมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงทั้ง 6 ด้าน คือ 1. ด้านการศึกษาอบรม 2. ด้านสังคมสงเคราะห์ 3. ด้านการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม 4. ด้านการสร้างภาคีเครือข่าย 5. ด้านการใช้สื่อเผยแพร่เชิงรุก และ 6. ด้านบุคลากร นั้น เป็นรูปแบบที่ ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นจากการการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การลงพื้นที่เก็บข้อมูล การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่เกี่ยวข้อง และการประชุมสัมมนา มาผนวกกับแนวคิด ทฤษฎีรูปแบบของ Keeves, P.J. ทั้ง 5 ด้าน คือ 1. รูปแบบคล้าย คือ รูปแบบความสัมพันธ์ระบบ 2. รูปแบบที่อธิบายความหมายด้วยการใช้ภาษา 3. รูปแบบที่มีลักษณะเป็นโครงการ 4. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์คือรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์องค์กร และ 5. รูปแบบเชิงเหตุผล พัฒนาเป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับพระธรรมทูตในเขตบริหาร

พิเศษฮ่องกงทั้ง 6 ด้าน ซึ่งแต่ละด้านอาจเป็นสิ่งที่แต่ละวัดได้ดำเนินการอยู่แล้ว แต่ผู้วิจัยได้นำมาประมวลและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น บางด้านอาจเป็นรูปแบบใหม่ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นในรูปของโครงการต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาและบริบทของแต่ละพื้นที่ซึ่งรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในเขตบริหารพิเศษฮ่องกงทั้ง 6 ด้านนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระศรีรัตนโมลี (สมคิด สุรเตโช) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์” พบว่า รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในประเทศสิงคโปร์เป็นรูปแบบผสมผสานกัน ทั้งเชิงรับและเชิงรุก เชิงรับมี 5 ประเภท ได้แก่ รูปแบบ ประเพณีนิยม รูปแบบพิธีกรรมหรือศาสนพิธีรูปแบบการสร้างกำลังใจ รูปแบบบุคลิกภาพ และรูปแบบทัศนกิจและเชิงรุกมี 6 ประเภท ได้แก่รูปแบบสังคมสงเคราะห์รูปแบบการให้ความรู้ผ่านสื่อเทคโนโลยีรูปแบบการเรียนการสอน รูปแบบโครงการอบรมรูปแบบการให้ความรู้นอกสถานที่ และรูปแบบการสร้างปฏิสัมพันธ์กับรัฐและศาสนาอื่น สอดคล้องกับพระครูบรรณกิจเจติยาภิรักษ์ (ชูศรี) และคณะ ที่ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมทูต สายอินเดียเนปาลตามหลักพุทธจิตวิทยา” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรม ทูตไทยสายอินเดีย-เนปาล ประกอบด้วย สังคหวัตถุ 4 เทศนาวิธี 4 และการเผยแผ่เชิงรุก สำหรับ คุณสมบัติพระธรรมทูต ประกอบด้วย มีจริยาวัตรตรงดงาม ปณิธานแน่วแน่ มีองค์แห่งพระธรรมถึก และทักษะภาษาดีจะนำไปสู่ผลคือเกิดถาตตโพธิสัตถา ความเชื่อมั่นในพระตถาคต ได้แก่ (1) เชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีอยู่จริง (2) เชื่อในพระพุทธคุณ (3) มั่นใจในองค์พระตถาคตและ (4) เชื่อในศักยภาพของมนุษย์ ขณะที่ บุญร่วม คำเมืองแสน ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประเทศอินเดีย” พบว่า บทบาทของพระธรรมทูตทั้ง 4 ด้าน มีดังนี้ด้านการเผยแผ่สำคัญคือการเข้าใจเข้าถึงประชาชนทุกระดับ นำหลักคำสอนไปแสดงแนะนำให้กับประชาชนให้ได้โดยอาศัยเครื่องมือที่สำคัญ คือ ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร มีการบรรพชาสามเณร มีการสวดมนต์เย็นทุกวันศุกร์ให้ศีลให้พรแก่ชาวบ้านที่เข้าไปร่วมกิจกรรม งานทำบุญ งานแต่งงาน แจกสิ่งของแก่เยาวชนอินเดียให้เด็กที่เข้ามาสวดมนต์ด้านการศึกษา ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรมและแผนกสามัญ โดยสนับสนุนการศึกษา จนจบระดับปริญญาเอก นอกจากนั้น ยังส่งเสริม ให้แม่ชีฆราวาสที่ทำงานอยู่ในวัดต้องเรียนธรรมศึกษาด้วย โดยมีการจัดสอบเป็นประจำทุกปีซึ่งสนามสอบกลางรวมกันที่วัดไทยพุทธคยา วัดส่วนมากจะจัดให้มีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนอินเดียเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ด้านสาธารณูปการ มีการก่อสร้าง อาคารปฏิบัติธรรม สำหรับผู้แสวงบุญได้เข้าพักอาศัย เพื่ออำนวยความสะดวก ผู้มาแสวงบุญ ห้องสุขาที่สะอาดและทันสมัยการก่อสร้างสถานพยาบาล เพื่อตรวจสุขภาพและรักษาผู้ป่วย ด้านรักษา ประเพณี/พิธีกรรม มีความกลมกลืนกันแต่ไม่ทิ้งหลักการของเถรวาทและวัฒนธรรมไทย เช่น การทำบุญทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา งานพุทธโอสธ และสวดมนต์สาธยายพระไตรปิฎกระดับนานาชาติซึ่งสอดคล้องกับไพฑูรย์ตรงเที่ยง

ที่ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย : รูปแบบที่ควรจะเป็น” พบว่า รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียที่เหมาะสมมี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านพัฒนาบุคลากร มีการขยายปริมาณพระธรรมทูตและพัฒนาหลักสูตรการอบรม 2) ด้านกิจกรรมการเผยแผ่ มีการจัดกิจกรรมการเผยแผ่ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา 3) ด้านวิธีการเผยแผ่ มีวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่หลากหลาย และ 4) ด้านนำหลักธรรมไปปฏิบัติ มีการสอนหลักธรรมที่ถูกต้องชัดเจนนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้พระมหาสนอง จานิล ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบและยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย” พบว่า แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนามี 19 ประการประกอบด้วย 1) การเปิดใจยอมรับฟังคำสอนของนักปราชญ์อื่น ๆ 2) การสอนแบบบรรยาย 3) การถามตอบปัญหา 4) การสนทนาปราศรัยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 5) การสอนด้วยทฤษฎี 4 ส. คือ สันตัสสนา สมาทปนา สมุดเดชนา สัมปหังสนา 6) การสอนด้วยปาฏิหาริย์ 3 คือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์และอนุศาสนียปาฏิหาริย์ 7) การเสนอคำสอนที่เป็นแก่นแท้ 8) การประยุกต์/บูรณาคำสอนขึ้นมาใหม่ 9) คณะพระธรรมทูต 10) การปฏิรูปและปฏิวัติ 11) การแสดงพระธรรมเทศนา 12) การปรับบุคลิกภาพตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น 13) การไปเยี่ยมบ้าน 14) การปลุกปลอบขวัญกำลังใจ 15) การปฏิบัติแบบเชิงรุก 16) การเข้าหาผู้นำทางศาสนาการเมืองและเศรษฐกิจ 17) การเจริญสัมพันธไมตรี 18) การใช้ลามแปลและ 19) การที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำและทรงเป็นผู้สนับสนุน

จึงกล่าวได้ว่า รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในแต่ละประเทศแม้จะมีความเหมือนและแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ จึงเป็นหน้าที่ของพระธรรมทูตที่จะต้องอาศัยภูมิรู้ ภูมิธรรมและประสบการณ์ของตนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ประสบพบเจอ ตลอดทั้งสามารถพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ของตน ย่อมจะส่งผลให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงยั่งยืนแก่วัด และพระศาสนาสืบไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรมีการจัดอบรมความรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่พระธรรมทูตที่จะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแต่ละประเทศให้มีความพร้อม

2) ภาครัฐควรมีงบประมาณในการสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดน ตลอดทั้งการช่วยประสานงานด้านวิชาของแต่ละประเทศ เพื่อเป็นการสะดวกต่อพระธรรมทูตและการทำงานที่ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

3) ควรมีการตั้งองค์หรือการรวมกลุ่มระหว่างพระธรรมทูตกับชาวไทยพุทธในต่างแดน เพื่อสะดวกในการจัดกิจกรรมและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2. ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานวิจัยไปใช้

1) การสร้างเครือข่ายของพระธรรมทูตในฮ่องกงนั้นสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นได้
2) ควรประยุกต์หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ทันกับยุคสมัยใหม่โดยการเผยแผ่ผ่านสื่อออนไลน์

3) ควรมีการจัดตั้งมูลนิธิหรือกองทุนเพื่อช่วยเหลือพระธรรมทูตในแต่ละวัดและชาวพุทธในเขตบริหารพิเศษฮ่องกง

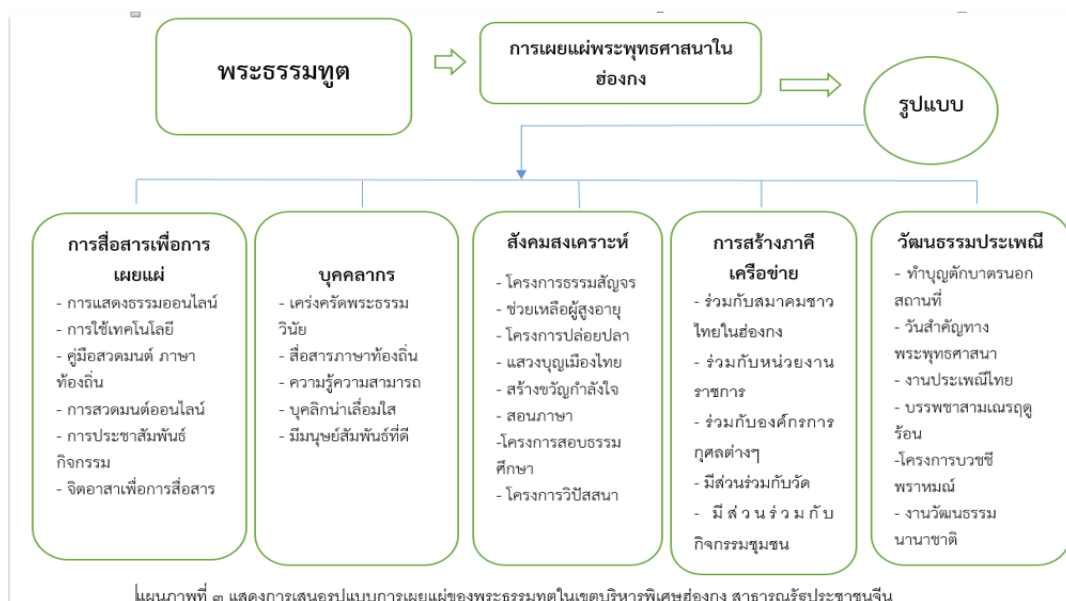
4) แต่ละวัดควรร่วมกันจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเชิญผู้นำศาสนา หน่วยราชการ และสมาคมองค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อเป็นการแสดงพลังความสามัคคีของชาวพุทธในฮ่องกง

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดน
- 2) รูปแบบการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในประเทศอื่นๆ
- 3) แนวทางการส่งเสริมระบบการศึกษาแก่ชาวพุทธในต่างประเทศ

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ในเขตบริหารพิเศษฮ่องกง แห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน” ได้้องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยดังภาพต่อไปนี้

เอกสารอ้างอิง

- ราชกิจจานุเบกษา. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก 6 เมษายน 2560. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2553). ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2555). ยุทธศาสตร์สำนักพุทธศาสนาแห่งชาติ. สำนักพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ (ธรรมทูต). (2550). พระธรรมทูตไปต่างประเทศ รุ่นที่ 13. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนศพรินท์ติ้งเซ็นเตอร์ จำกัด.
- พระศรีรัตนโมลี (สมคิด สุรเตโช/เหลาฉลาด). (2560). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ และคณะ. (2552). การศึกษาวิเคราะห์พุทธศาสตร์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในอินเดีย. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูบรรณเจติยาภิรักษ์ (ชูศรี) และคณะ. (2560). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมทูต สายอินเดีย-เนปาลตามหลักพุทธจิตวิทยา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Joyce B. and Weil M. (1985). Model of Teaching (2nd ed.). (New Delhi : Prentice - Hall of India Private Limited.